

BLAKAR'IN İLETİŞİM ÇATIŞMA DURUMLARI TEKNİĞİNİN İKİ FARKLI TÜRK ÖRNEKLEMİNDE SINANMASI

Yard. Doç. Dr. Ali UZUNÖZ
Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü

ÖZET

Bu araştırmada Blakar tarafından geliştirilen "İletişim Çatışma Durumları" tekniğinin Türk Kültürüne uygulanabilirliği incelenmiştir. Bu amaçla 20 ilkokul 20 üniversite mezunu evli çiftten oluşan iki denek grubuna söz konusu teknik uygulanmıştır. Bulgular Blakar'ın İletişim Çatışma Durumları tekniğinin değişik eğitim düzeylerindeki denek gruplarının iletişim becerilerindeki farklılıkları ayırtmakta etkili olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar söz konusu tekniğin Türk Kültüründe kullanılabilir olduğuna işaret etmiştir.

Freud tarafından psikanalitik kuramın ortaya atılmasından bu yana, psikolojik sorunların doğması, gelişmesi ve sürmesine katkıda bulunan aile özelliklerinin anlaşılması ve açıklanmasına özel bir önem verilmiştir. Ancak, tıpkı diğer geleneksel yaklaşımlarda olduğu gibi psikanalitik kuramda da araştırmacıların dikkatleri psikolojik sorunları olan kişiler üzerinde odaklanmış ve tüm aile psikososyal bir sistem olarak incelenmemiştir. 1950'li yılların başlarından itibaren araştırmacıların ilgisini psikolojik sorunları olan kişilerin ailelerindeki iletişim ve etkileşim süreçleri üzerine yoğunlaşmıştır. Psikolojik sorunları olan kişilerin ailelerindeki iletişim ve etkileşim örüntülerinin incelenmesi psikopatoloji anlayışında önemli bir değişiklik yaratmıştır. İlk kez Ruesch ve Bateson (1951) ve Ruesch (1956) psikolojik sorunların ailelerdeki iletişim rahatsızlıkları (communication disturbances) sonucu

geliştiğini önermişlerdir. Psikopatoloji anlayışındaki bu görüş değişikliği psikolojik sorunların anlaşılması, açıklanması ve tedavisi konusunda yeni ufukların açılmasına ve aile yaklaşımı (family approach) diye anılan yeni bir tedavi yaklaşımının ve uzmanlık alanının gelişmesine yol açmıştır (Minuchin, 1974; Haley, 1981; Helmerston, 1983; Dell, 1986; Anderson ve Goolishian, 1988).

Aile yaklaşımı ilk önerildiğinden bu yana, üç önemli dönemden geçmiştir. 1950-1960 yıllarını kapsayan ilk dönemde, ailelerdeki patolojik iletişim örüntülerini açıklayabilmek amacıyla çeşitli kuramlar önerilmiştir. Bu kuramların en ilginç örneklerinden biri Bateson, Jackson, Haley ve Weakland (1956) tarafından ortaya atılan "double bind" kuramıdır. Bu kurama göre, şizofreni dahil, psikolojik sorunların büyük bir bölümünün ailelerdeki paradoksal iletişim örüntüleri sonucu geliştiği önerilmiştir. Oldukça yalın bir anlatımla paradoksal iletişim, aile üyelerinin birbirleriyle tutarsız mesajlar yoluyla iletişim kurma biçimlerini ifade etmek için kullanılmıştır. Paradoksal iletişim yoluyla aile üyelerinin birbirlerine karşı gönderdikleri mesajların sorumluluğunu almaktan kaçındıkları ve bunu bir yaşam biçimi haline getirdikleri vurgulanmıştır. Örneğin, şizofrenik bir çocuğu olan bir annenin çocuğu ile iletişim kurarken mesajlarını çeşitli düzeylerde tutarsız bir şekilde niteleyerek (qualify), çocuğuna bir yandan "seni seviyorum", diğer yandan "benim hayatımı mahvettin, senden nefret ediyorum", mesajlarını ver-

diği ileri sürülmüştür. Yaşamı boyunca annesinden bu tür tutarsız mesajlarla karşılaşan çocuğun, bu mesajlara şizofrenik tepkilerle cevap vermeye çalıştığı belirtilmiştir. Daha sonra, şizofrenik çocuk ve anne ikilisine bir de "dirayetsiz baba" figürü eklenmiş ve şizofrenik çocuk kadar, anne ve babasının da iletişim sorunları olduğu belirtilmiştir.

Ailelerdeki patolojik iletişim örüntülerini açıklayabilmek amacıyla, bir başka ilginç kuram da Lidz, Cornelison, Fleck ve Terry (1957) tarafından ortaya atılmıştır. Lidz ve arkadaşları, aile üyeleri arasındaki çeşitli düzeylerdeki hizipleşmelerin (family schism) psikolojik sorunların gelişmesi ve sürmesine katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir. Hizipleşmelerin olduğu ailelerde ana baba arasında, çocuklarını kendi saflarına çekebilmek için kıyasıya bir savaşım olduğu ve bu savaşımın şiddetine göre, aile üyelerinin psikolojik sorunlar geliştirdiği vurgulanmıştır.

Wynne, Rykoff, Day ve Hirsh (1958) iletişim güçlükleri çeken aile üyeleri arasında kronik bir düşmanlık duygusunun yattığını ve bu durumun aile üyeleri arasında sahte bir dayanışma örüntüsü yarattığını ileri sürmüşlerdir. Wynne ve arkadaşları ailedeki bu sahte dayanışma örüntüsünü sözde karşılıklık (pseudomutuality) kavramıyla açıklamışlardır.

Aile yaklaşımının bu kuramsal döneminden sonra, yukarıda kısaca özetlenen kuramları kanıtlayabilmek amacıyla, 1960-1970 yılları arasında 600'den fazla araştırma yapılmıştır. Ancak Riskin ve Fonunce (1972) ve Jacob (1975)'in da belirttikleri gibi her araştırmacı kendi kuramsal görüşünü destekleyen bulgular elde etmiş, fakat bu bulgular başka araştırmacılar tarafından tekrarlanamamıştır. Daha da önemlisi, paradoksal iletişim, aile hizipleri ve sözde karşılıklık gibi kavramları birbi-

rinden ayırabilecek dakik ölçütler de geliştirilememiştir.

Psikolojik sorunların doğması ve gelişmesine zemin hazırlayan iletişim örüntülerini açıklayabilmek amacıyla, 1960-1970 yılları arasında yapılan araştırmaların güvenilir sonuçlar vermemesi, aile terapistlerinin bir kötümserlik dönemi yaşamalarına yol açmıştır. Örneğin, aile yaklaşımının önderlerinden Haley (1981) aile etkileşimlerini inceleyen araştırmalarda psikolojik sorunların doğması ve gelişmesine katkıda bulunan iletişim örüntülerinin yeterli bir şekilde açıklanamadığını, bunun en önemli nedeninin iki kişilik bir iletişim ve etkileşim sürecini inceleyebilmek için standart bir yöntemin geliştirilememiş olmasından kaynaklandığını ileri sürmüştür.

Blakar (1980) aile iletişim ve etkileşimlerini güvenilir bir şekilde inceleyebilmek için, çeşitli ailelere standart bir şekilde uygulanabilecek bir teknik geliştirmiştir. Blakar bu teknığe "iletişim çatışma durumları" (communication conflict situations) adını vermiştir. Bu teknikte evli eşlere görünüşte birbirinin aynı, fakat aslında birbirinden farklı iki şehir haritası verilmiştir. Eşlerden birinin (açıklayıcı eş) haritası üzerinde kırmızı ve siyah oklarla işaretlenmiş, biri kısa, diğeri uzun olmak üzere iki ayrı yol belirtilmiştir. Diğer eşin (izleyici eş) haritası üzerinde bu yollar gösterilmemiştir. Açıklayıcı eşden, haritası üzerindeki kısa ve uzun yolu eşine açıklaması, izleyici eşden de, eşinin açıklamalarını dikkatle dinleyerek kısa ve uzun yolu kendi haritası üzerinde gizmesi istenmiştir. Kısa yolun çözümünün oldukça kolay olmasına karşın, uzun yolun çözümü oldukça zordur. Çünkü, uzun yolda açıklayıcı eşin haritasında olmayan, fakat izleyici eşin haritasında bulunan ek bir cadde konulmuştur. Bu ek cadde, açıklayıcı eş, uzun yolu ne denli dikkatle açıklarsa

açıklasın, izleyici eş de, eşinin açıklamalarını ne denli dikkatle dinlerse dinlesin, eşlerin iletişimlerinin belirli bir süre çatışmasına yol açmaktadır (İletişim çatışma durumları tekniği daha ayrıntılı bir şekilde araştırmanın yöntem bölümünde açıklanmıştır).

Blakar, Paulsen ve Solvberg (1980) iletişim çatışma durumları tekniğini kullanarak şizofrenik çocukları olan ana-babaların iletişim örüntülerini, şizofrenik çocukları olmayan ana-babaların iletişim örüntüleri ile karşılaştırmışlar ve şizofrenik çocukları olan anne-babaların kısa ve uzun yolu çözmekte şizofrenik çocukları olmayan ana-babalara göre daha başarılı olduklarını belirtmişlerdir. Benzer bulgular Hultberg, Alve ve Blakar (1980), Blakar ve Valdimarsdottir (1981) ve Blakar ve Nafstad (1982) tarafından da elde edilmiştir. Bu araştırmacıların tümü de Blakar'ın iletişim çatışma durumları tekniğinin ailelerin iletişim örüntülerini inceleyebilmek için uygun bir teknik olduğunu ve oldukça güvenilir sonuçlar verdiğini belirtmişlerdir.

Ancak, yukarıda belirtilen iletişim çatışma durumları tekniğinin kullanıldığı araştırmaların tümü de İskandinav ülkelerinde (Norveç ve İzlanda) yetişmiş ailelerde yapılmıştır. Blakar'ın iletişim çatışma durumları tekniğinin ne denli güvenilir sonuçlar verdiğini belirleyebilmek için başka kültürlerde yetişmiş aileler üzerinde de denenmesi gerekmektedir. Bu araştırmada bu tür bir ihtiyaçtan kaynaklanmış ve iletişim çatışma durumları tekniğinin Türk kültüründe yetişmiş ailelerin iletişim becerilerini inceleyebilmek için uygun bir teknik olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla düzenlenmiştir. Bu genel amaç doğrultusunda bilinen her hangi bir psikiyatrik sorunu olmayan evli eşlerin iletişim becerileri eğitim düzeyi ve cinsiyet değişkenleri açısından incelenmiştir.

Araştırmada ayrıca şu sorulara cevap aranmıştır :

a) İlkokul ve üniversite mezunu evli çiftlerin kısa yolu çözmeye süreleri arasında bir fark var mıdır? Varsa, bu fark açıklayıcı eşin cinsiyetine bağlı olarak bir değişme göstermekte midir?

b) İlkokul ve üniversite mezunu evli çiftlerin uzun yolu çözümedeki başarı dereceleri arasında bir fark var mıdır? Varsa, bu fark açıklayıcı eşin cinsiyetine bağlı bir değişme göstermekte midir?

YÖNTEM

Denekler

Araştırmanın örneklem gruplarının oluşturulmasında denek çiftlerinin kısa yolu çözmüş olmaları önkoşulu aranmıştır. Bu önkoşul ışığı altında araştırmacı 28 ilkokul (karı koca her ikisinde ilkokul) 28 üniversite (karı koca her ikisi de üniversite) mezunu evli çifte araştırma işlemini uygulamıştır. Bu uygulamalarda açıklayıcı eşin kimin olacağı eşlerin gözü önünde para atışı yapılarak seçkisiz bir yolla saptanmıştır. Bu yöntem eşlerin atandıkları görevi kabul etmelerini kolaylaştırmıştır. Üniversite mezunu eşlerin tümü de kısa yolu çözmeyi başarmıştır. İlkokullu çiftlerden ise 23'ü kısa yolu çözmeyi başarmıştır. Kısa yolu çözemeyen 5 ilkokullu çiftin araştırmada kendilerinden istenen görevi anlamakta ve araştırmanın kurallarına uymakta güçlük çektikleri gözlenmiştir.

Araştırmacı kısa yolu çözmeyi başaran toplam 51 çiftin arasından, her eğitim düzeyinden erkeklerin ve kadınların açıklayıcı oldukları 10'ar çifti seçkisiz olarak seçerek dört grup elde etmiş ve bu dört gruptaki toplam 40 çift araştırmanın örneklem gruplarını oluşturmuştur. Ayrıca, deneklerin en az iki yıldır evli olma-

ları, yaşlarının 25-40 arasında olması ve kendilerinin veya varsa çocuklarının psikiyatrik bir sorun nedeniyle tedavi görmemiş olmaları koşulu aranmıştır.

Veri Toplama Amaçları ve Eşlere Verilen Görev :

Araştırmada veri toplama aracı olarak evli eşlerin iletişim çatışmalarını incelemek amacıyla Blakar (1980) tarafından geliştirilen oldukça basit hale getirilmiş şehir haritaları kullanılmıştır. Bu haritaların birinde, (açıklayıcı eşin haritası) biri kısa, diğeri uzun olmak üzere iki yol bulunmaktadır. Bu yollardan her biri de belirli bir başlangıç noktasından başlamakta ve belirli bir bitiş noktasında sonuçlanmaktadır. Kısa yol, kırmızı oklarla, uzun yol siyah oklarla gösterilmiştir. Açıklayıcı eşin görevi önce kırmızı oklarla gösterilen kısa yolu eşine (izleyici eş) açıklamak ve eşinin bu yolun sonundaki bitiş noktasına ulaşmasını sağlamaktır. İzleyici eşin görevi de eşinin açıklamalarını dikkatle dinleyerek kısa yolu kendi haritası üzerinde doğru bir şekilde çizerek bu yolun sonundaki bitiş noktasına ulaşmaktır. Kısa yol izleyici eş tarafından doğru bir şekilde çizildikten sonra, açıklayıcı eş aynı işlemi uzun yol için de tekrarlar ve uzun yolu eşine açıklayarak eşinin uzun yolu doğru bir şekilde çizmesini sağlamaya çalışır. İzleyici eş de eşinin uzun yolu ilişkin açıklamalarını dinleyerek uzun yolu kendi haritası üzerinde çizmeye çalışır.

İzleyici olarak saptanan eşe de, açıklayıcı eşin haritasının bir benzeri verilmiştir. Ancak izleyici ve açıklayıcı eşlerin haritaları arasında iki önemli fark vardır. 1) İzleyici eşin haritasında kırmızı ve siyah oklarla kısa ve uzun yolların rotaları belirtilmemiş, yalnızca şehrin cadde ve sokakları gösterilmiştir. 2) İzleyici eşin haritası üzerinde açıklayıcı eşin haritası üzerinde olmayan ek bir cadde konulmuştur.

Bu ek cadde, uzun yolu çözmeye çalışırken eşlerin hata yapmalarına ve iletişimlerinin belirli bir süre çatışmasına yol açmaktadır. Kısa yol için eşlerin haritalarında her hangi bir farklılık yapılmamıştır. Yukarıda belirtilen bu iki farklılık dışında eşlerin haritaları birbirinin tamamen aynıdır.

Araştırmacı, ihtiyaç olduğunda izleyici eşin kullanabilmesi için yeterli sayıda harita bulundurmuş ve eşlerin sözel iletişimlerini teybe kayıt etmiştir.

Deney Oturumlarının Süresi :

Kısa ve uzun yolun herbirinin çözümü için eşlere 30'ar dakikalık süre tanınmıştır. Bu süreler içinde eşler kısa ve uzun yolları aşağıda belirtilen ölçütlere göre çözemediği takdirde, araştırmacı deney oturumunu sona erdirmiş ve haritalardaki farklılığı eşlere açıklamıştır.

Kısa Yolun Çözüm Ölçütü :

Kısa yolun bir tek çözüm ölçütü vardır. İzleyici eş 30 dakika içinde kısa yolu doğru bir şekilde çizmeyi başardığında, araştırmacı kısa yolu çözülmüş kabul etmiş ve uzun yolun çözümüne geçilmiştir.

Uzun Yolun (çatışma yaratan yolun) Çözüm Ölçütleri :

Haritalardaki farklılıklar nedeniyle uzun yol eşlerin iletişimlerinin çatışmasına yol açan bir görev türüdür. Bir iletişim çatışması çeşitli şekillerde çözülebildiği için, bu yolun çözülmüş kabul edilebilmesi için farklı ölçütler kullanılmıştır.

- 1) Eşlerin her ikisi de haritalarında bir farklılık olduğunu kabul edip, iletişimlerinin çatışmasına yol açan ek caddenin yerini doğru olarak saptadıklarında araştırmacı uzun yolu çözülmüş kabul etmiştir.

- 2) Eşlerden birisi veya ikisi birden haritalarında bir farklılık olduğuna ilişkin bir kuşku ifadesini üç kez tekrarladıklarında, araştırmacı uzun yolu çözülmüş kabul etmiştir. Bu ölçütün yukarıdaki ölçütten farkı şudur : Eşler haritalarda bir farklılık veya hata olduğunu sezmişler ancak farklılığın (ek caddenin) yerini saptayamamışlardır.
- 3) Eşler 30 dakika içinde 1. ve 2. maddelerde açıklanan ölçütlerden birine ulaşamazlarsa, araştırmacı uzun yolu çözülmemiş kabul etmiş ve oturumu sona erdirmiştir.
- 4) Uzun yolun çözümü eşlerde aşırı ölçüde duygusal bir gerginliğe yol açtığında araştırmacı uzun yolu çözülmemiş kabul etmiş ve oturumu sona erdirmiştir.

İşlem :

Araştırmacı denekler bölümünde açıklanan ön koşullara uyan çiftlerle teması geçerek araştırmaya katılmak istedikleri konusunda onaylarını almış ve araştırma işlemini eşlerin kendi evlerinde uygulamıştır.

Bu uygulamalarda araştırmacı eşlerin karşılıklı olarak bir masanın başına oturmalarını sağlamış ve aralarına birbirlerinin haritalarını görmelerini önleyecek bir engel koymuştur. Bu engelin yüksekliği deneklerin birbirlerinin yüzlerini görmelerini engellemeyecek bir şekilde ayarlanmıştır. Araştırmacı eşlerin her ikisinin de haritaların görebileceği bir şekilde masanın başına oturmuş ve eşlere kendilerinden istenen görevi önce sözel olarak açıklamış, daha sonra da eşlere görevlerini açıklayan bir yönergeyi yüksek sesle okumuş ve gerekli yerlerde eşlerin görevlerini

tam olarak kavramalarına yardımcı olacak açıklamaları yapmıştır. Araştırmacı, araştırmayı başlatmadan önce, varsa deneklerin görevlerine ilişkin tüm sorularını cevaplamıştır. Bu aşamada araştırmacı eşlerin, haritaların aynı olup olmadığına ilişkin sorularıyla karşılaştığında, eşlere haritalarının birbirinin aynı olduğunu söylemiş ve haritalarda bir farklılık olduğuna ilişkin her hangi bir ipucu vermemeye özel bir titizlik göstermiştir.

Araştırmacı eşlerin görevlerine ilişkin tüm sorularını cevapladıktan sonra, eşlere araştırma başladıktan sonra sorularına cevap vermeyeceğini belirtmiş ve açıklayıcı eşin kısa yolu açıklamasını ve izleyici eşin de kısa yolu çizmeye başlamasını sağlamıştır. İzleyici eş, 30 dakika içinde kısa yolu çözmeyi baardıktan sonra, uzunyola geçilmiş ve eşlerin uzun yolu çözümü üzerinde çalışmalarını sağlamıştır.

Araştırmacı, deney oturumlarında birbirlerini haritalarına bakmalarını önlemenin dışında, eşlerin davranışlarına hiçbir kısıtlama getirmemiş ve eşlerin diledikleri açıklama biçimini kullanmalarına ve birbirlerine diledikleri soruyu sormalarına ve cevaplamalarına izin vermiştir.

BULGULAR

Araştırma bulguları araştırmada cevaplanmaya çalışılan sorular ışığı altında örgütlenmiş, önce kısa yolun çözüm süresine, daha sonra da uzun yolun çözümüne ilişkin bulgular özetlenmiştir.

Kısa Yolun Çözüm Süresine İlişkin Bulgular :

Daha önce de belirtildiği gibi deney oturumlarında denek çiftlerinin sözel etkileşimleri teybe kayıt edilmiştir. Bu teyplerden denek çiftlerinin kısa yolu çözmek için harcadıkları süreler bir kronometre

yardımıyla saptanmış ve bu sürelerle ilişkin veriler 2 x 2 faktörlü seçkisiz grup desenine uygun varyans analizi teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir.

İlkokul ve üniversite mezunu çiftler-

den oluşan denek gruplarının kısa yolu çözme sürelerine ilişkin ortalamaları ile standart kaymaları Tablo 1'de, ilgili verilere uygulanan varyans analizi sonuçları da Tablo 2'de verilmiştir.

TABLO — 1

İlkokul ve Üniversite Mezunu Denek Çiftlerinden Oluşan Denek Gruplarının Kısa Yolu Çözme Sürelerinin Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Eğt. Düzeyi		Açıklayıcı Eşin Cinsiyeti	
		Erkek	Kadın
İLKOKUL	\bar{X}	5 dak. 36 san.	10 dak. 1 san.
	S	4 dak. 48 san.	8 dak. 39 san.
ÜNİVERSİTE	\bar{X}	2 dak. 51 san.	3 dak. 45 san.
	S	1 dak. 13 san.	6 dak. 53 san.

TABLO — 2

İlkokul ve Üniversite Mezunu Çiftlerden Oluşan Denek Gruplarının Kısa Yolu Çözüm Sürelerine Uygulanan Varyans Analizi Sonuçları

Değişim Kaynak	Kareler Top.	sd.	Ort. Kar.	F
A (Eğitim düzeyi)	203.671	1	203.671	7.722*
B (Cinsiyet)	70.650	1	70.650	2.678
AB	30.660	1	30.660	1.162
Hata	949.431	36	26.373	
Toplam	1254.412	39		

* p<.01

Tablo 2'den de izlenebileceği gibi, eğitim düzeyi değişkeninin temel etkisi manidardır ($F 1.36 = 7.722$; $p < .01$). Diğer bir deyişle, ilkokul ve üniversite mezunu çiftlerden oluşan denek gruplarının kısa yolu çözüm sürelerine ilişkin birleşik ortalamalar sırasıyla 7 dak. 48 san ve 3 dak. 18 san. dir. Buna göre ilkokul mezunu denek çiftleri kısa yolu çözerken üniversite mezunu denek çiftlerinden ortalama olarak daha uzun süre harcamışlardır. Öte yandan cinsiyet değişkeni etkisi manidar bulunmamıştır. Erkek ve kadınların açıklayıcı oldukları denek çiftlerinin birleşik grup ortalamaları sırasıyla 4 dak. 13 san. ve 6 dak. 53 saniyedir. Bu ortalamalar arasında anlamlı bir fark yoktur. Daha açık bir deyişle, denek çiftlerinde erkek ve kadınların açıklayıcı olması kısa yolun çözüm süresi açısından anlamlı bir farklılık yaratmamıştır. Ayrıca eğitim düzeyi ve cinsiyet ortak etkisi de manidar değildir. İlkokul ve üniversite mezunu denek çiftlerinden oluşan denek gruplarının kısa yolu çözüm süreleri eğitim düzeyi ve cinsiyet değişkenlerine bağlı olarak bir değişme göstermemiştir.

Uzun Yolun Çözümüne İlişkin

Bulgular :

Hatırlanacağı gibi uzun yol eşlerin haritalarındaki farklılıklar nedeniyle eşle-

rin iletişimlerinin çatışmasına yol açan bir görev türüdür. Bir iletişim çatışması geçitli şekillerde çözülebildiği için, uzun yolun çözümünde de farklı ölçütler kullanılmış ve bu ölçütler dikkate alınarak denek çiftlerinin bantlara kayıt edilmiş sözel etkileşimleri dinlenerek, her denek çiftinin uzun yolu çözüp çözmediği saptanmıştır. Bu işlem iki ayrı yargıcı tarafından yapılmıştır. Yargıcıların kararlarında herhangi bir uyuşmazlık çıktığında ilgili bant, üçüncü bir yargıcı tarafından dinlenilmiş ve bu yargıcının kararına göre söz konusu denek çiftinin uzun yolu çözüp çözemediği saptanmıştır. Denek gruplarının uzun yolu çözme sayıları Tablo 3'de belirtilmiştir.

Tablo 3'den de izlenebileceği gibi ilkokul mezunu 20 çiftten yalnızca 5'i uzun yolu çözmeyi başarırken, üniversite mezunu 20 çiftten 15'i uzun yolu çözmeyi başarmıştır. İlkokul ve üniversite mezunu denek çiftlerinin uzun yolu çözme sayıları arasındaki farkın, eğitim düzeyine bağımlı olup olmadığı X^2 testi ile test edilmiş ve bu bağımlılığın anlamlı olduğu gözlenmiştir ($X^2 = 8.1$, s.d. 1, $p < .01$). Daha açık bir deyişle, Tablo 3'den de izlenebileceği gibi üniversite mezunu denek çiftleri uzun yolu çözmekte ilkokul mezunu denek çiftlerinden daha başarılı olmuşlardır. Diğer

TABLO — 3

Denek Gruplarının Uzun Yolu Çözme Sayıları

Eğt. Düzeyi	Açıklayıcı	Çözüldü	Çözülmedi
Üniversite	Erkek	3	7
	Kadın	2	8
İlkokul	Erkek	8	2
	Kadın	7	3

yandan, denek çiftlerinin eğitim düzeyi ile uzun yolu çözmedeki başarı dereceleri arasındaki miktarını gösteren kontincensi katsayısı $C = 0.41$ olarak hesaplanmıştır.

Öte yandan, denek gruplarının uzun yolu çözme başarı ve başarısızlıkları cinsiyet açısından karşılaştırıldığında, erkeklerin açıklayıcı olduğu 20 çiftten 11'i uzun yolu çözme başarı gösterirken, kadınların açıklayıcı olduğu 20 çiftten 9'u uzun yolu çözme başarı göstermiştir. Bu durumda da uzun yolu çözüp çözememenin cinsiyete bağımlı olup olmadığını saptamak amacıyla X^2 testi uygulanmış ve bu bağımlılığın anlamlı olmadığı gözlenmiştir. Aynı şekilde, ilkökul ve üniversite mezunu denek gruplarının herbirinde de erkek ve kadınların açıklayıcı oldukları alt grupların uzun yolu çözme sayıları beklenen frekansların 5'den küçük olması nedeniyle Fisher'in gerçek metodu uygulanarak karşılaştırılmış ve sonuçların anlamlı olmadığı görülmüştür.

TARTIŞMA

Hatırlanacağı gibi bu araştırma Blakar tarafından geliştirilen iletişim çatışma durumları tekniğinin Türk Kültüründe yetmiş ailelerin iletişim becerilerinin incelenmesinde uygun bir teknik olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla düzenlenmiştir. Bu amaçla, eğitim düzeyinin iletişim becerileri açısından farklılıklar yaratacağı düşünülmüş, 20 ilkökul 20 üniversite mezunu evli çiftte iletişim çatışma durumları tekniği uygulanmış ve bu çiftler kısa yolu çözme süreleri ve uzun yolu çözmedeki başarı dereceleri açısından karşılaştırılmıştır. Ayrıca açıklayıcı eşin cinsiyetinin kısa yolun çözüme süresi ve uzun yolun çözüme kavuşturulması üzerinde etkisinin olup olmadığı da incelenmiştir.

Elde edilen bulgular üniversite mezunu çiftlerin kısa yolu daha kısa sürede çözebildiklerini ve uzun yolu çözmekte de

daha başarılı olduklarını göstermiştir. Kısa yolun çözüm süresinde ve uzun yolun çözüme kavuşturulmasında açıklayıcı eşin cinsiyetine bağlı bir farklılık gözlenmiştir. Labouvie (1985) ve Reese ve Rodeheaver (1985)'in de belirttikleri gibi eğitimin bireylerin iletişim becerilerine katkıda bulunduğu tartışmasız olarak kabul edilen bir olgudur. Bu açıdan bakıldığında üniversite mezunu çiftlerin kısa yolu daha kısa sürede çözmelerini uzun yolun çözümünde de daha başarılı olmalarının doğal karşılanması gerekir. Giriş bölümünde de belirtildiği gibi, bu araştırmanın esas amacı, eğitim düzeyinin kısa ve uzun yolun çözümünü üzerindeki etkisini incelemek değil, iletişim çatışma durumları tekniğinin Türk Kültüründeki uygulanabilirliğini incelemektir. Eğitim düzeyinin, bir değişken olarak ele alınmasının nedeni de, söz konusu tekniğin değişik eğitim düzeyindeki denek gruplarının iletişim becerilerindeki farkları ayırtmada etkili olup olmadığını saptamaktır. Bunda etkili olduğu takdirde, söz konusu tekniğin patolojik ve patolojik olmayan iletişim örüntülerini de ayırtmada etkili olması beklenebilir. Nitekim, araştırmadan elde edilen bulgular söz konusu tekniğin farklı eğitim düzeyindeki denek gruplarının iletişim becerileri arasındaki farkları saptamada etkili olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla, bu tekniğin patolojik ve patolojik olmayan iletişim örüntüleri arasındaki farkların incelenmesinde de yararlı bir araç olabileceği düşünülebilir.

Sonuç olarak araştırmadan elde edilen bulgular Blakar'ın iletişim çatışma durumları tekniğinin Türk kültüründe de kullanılabilirliğine işaret etmektedir. Ancak, bu tekniğin asıl geliştirilme amacı olan patolojik ve patolojik olmayan iletişim örüntülerini ayırtmada ne denli etkili olabileceği ileride yapılacak araştırmalarla ortaya konabilir.

KAYNAKLAR

- Anderson, H. ve Goolishian, A.H., (1988). Human systems: Preliminary and evolving ideas about the implications for clinical theory. *Family Process* 27, 371-393.
- Bateson, G., Jackson, D.D., Haley, J. ve Wekaland, J.H., (1956). Toward a theory of schizophrenia. *Behavioral Science*, 1, 251-264.
- Blakar, R.M., (1980). *Studies of Familial Communication and Psychopathology*, New York : Colombia University Press.
- Blakar, R.M., Paulsen, O.G., Solvberg, H.A., (1980). Schizophrenia and communication efficiency : A modified replication taking into ecological variation into consideration. In Rolv Mikkel Blakar, *Studies of Familial Communication and Psychopathology*, New York : Colombia University Press.
- Blakar, R.M., ve Valdimarsdottir A. (1981). Schizophrenia and communication efficiency: A series of studies taking ecological variation into consideration. *Psychiatry and Social Science*, 1, 43-52.
- Blakar, R.M. and Naistad, H.E., (1982). The family : A social-developmental framework for understanding psychopathology and deviant behavior. *Psychiatry and Social Science*, 2, 23-24.
- Dell, P.F., (1986). On the need for conversation in the family therapy field. *Journal of Family Therapy*, 2, 25-29.
- Haley, J., (1981). *Reflections On Therapy and Communication in Psychopathology*. The Family Therapy Institution.
- Helmerson, (1983). *Family Interaction and Communication in Psychopathology: An evaluation of Recent Perspectives*, London : Academic Press.
- Hultberg, M., Alve, S., Blakar, R.M., (1980). Patterns of attribution of communication difficulties in couples with a "borderline", "schizophrenic", or a "normal" offspring. In Rolv Mikkel Blakar, *Studies of Familial Communication and Psychopathology*, New York : Colombia University Press.
- Jacob, T. (1975). Family interaction and disturbed and normal families: A methodological and substantive review. *Psychological Bulletin*, 82 (1), 33-65.
- Labouvie-Vief, G., (1985). Intelligence and cognition. In James, E., Birren and Warner Schaie (eds). *Handbook of Psychology of Aging*, (2 nd ed), New York : Norstrand Reinhold.
- Lidz, T., Cornelison, A., Flech, Terry, S., (1957). The intrafamilial environment of Schizophrenic patients. *American Journal of Psychiatry*, 114, 241-248.
- Minuchin, S., (1974). *Families and Family Therapy*. Cambridge : Harvard University Press.
- Reese, H.W., Rodeheaver, D., (1985). Problem solving and complex decision making. In James, E., Birren and K. Warner Schaine (eds)., *Handbook of Psychopathology of Aging* (2 nd ed). New York : Van Nostrand Reinhold.
- Riskin, J., Founce, E.E., (1972). An evaluative review of family interaction.

research. *Family Process*, 11, 365-455.

Ruesch, J. and Bateson, G., (1951). *Communication, The Social Matrix of Psychiatry*, W.W., Norton, New York.

Ruesch, J., (1956). *Disturbed Communication*. New York : W.W. Northon.

Wynne, L., Rykoff, I., Day, J. ve Hirsch, S., (1958). Pseudomutuality in the family relations of Schizophrenies. *Psychiatry*, 21, 205-220.